

Poznań, dnia 1 maja 2016 r.

Prof. zw. dr hab. Jacek Sobczak
Kierownik Katedry Prawa Ochrony
Własności Intelektualnej
Wydział Prawa
Uniwersytet Humanistycznospołeczny SWPS
w Warszawie

Recenzja

pracy doktorskiej mgr Natalii Olszaneckiej *Między tradycją a nowoczesnością – pozycja armii rosyjskiej w systemie Federacji Rosyjskiej w latach 2007-2012*, ss. 239.

Nie ma jednolitych kryteriów wartościowania i oceniania prac naukowych. Najczęściej przyjmuje się jednak, że na ostateczną opinię o pracy doktorskiej wpływa pięć elementów: **temat i zakres pracy, kompozycja – czyli budowa rozprawy, zastosowana metoda badawcza, jej strona warsztatowa oraz treść merytoryczna**. Spośród wspomnianych elementów najważniejsze znaczenie należy przypisać tematowi, metodzie badawczej oraz merytorycznej treści. Chodzi o to, aby podjęty temat dotyczył zagadnienia społecznie ważkiego i mającego znaczenie dla nauki. Zastosowana metoda przesądza o możliwości trafnego stawiania problemów tkwiących w temacie i ich poprawnego rozwiązywania, wreszcie merytoryczna treść jest esencją każdej pracy naukowej; to ona decyduje o końcowym sukcesie albo niepowodzeniu.

Odnosząc te założenia do rozprawy doktorskiej mgr Natalii Olszaneckiej wypada zauważyć, że **temat** pracy został wyjątkowo trafnie wybrany. Praca – jak stwierdza jej Autorka – ma na celu zbadanie sporów wewnątrz armii rosyjskiej pod kątem umacniania jej pozycji w systemie politycznym. Główny problem badawczy sprowadza się do odpowiedzi na pytanie w jaki sposób toczące się w łonie elit politycznych Federacji Rosyjskiej spory między modernistami a tradycjonalistami, dotyczące reformy rosyjskich sił zbrojnych, umocniły pozycję armii w systemie politycznym Federacji Rosyjskiej. Rozprawa zmierzała także do ustalenia jakie czynniki wpływają na pozycję armii w systemie politycznym. Za kluczowe do tej analizy uznano cztery elementy, a mianowicie: udział armii w procesie decyzyjnym, potencjał militarny państwa, poziom bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego oraz kwestii kontroli cywilnej nad armią.

Tak ujęty problem badawczy wskazuje, że wybór tematu jest niezwykle trafny, dowodząc że praca doktorska mgr Natalii Olszaneckiej jawi się **jako praca szczególnie**

ważna i potrzebna nie tylko dla badaczy stosunków międzynarodowych, w szczególności którzy przedmiotem swoich dociekań czynią problematykę rosyjską. Wydaje się ona także ważna dla wszystkich zajmujących się kwestią bezpieczeństwa militarnego. Dlatego też już w tym miejscu należy zauważyć, że należałoby jak najszybciej, po obronie pracy doktorskiej, ocenianą rozprawę wydać drukiem w możliwie najbardziej renomowanym wydawnictwie i to w niemałym nakładzie.

Mocną stroną dysertacja jest jej **kompozycja**. Otwiera ją wzorowo skonstruowany wstęp, w którym ukazano główny problem badawczy, przedstawiono hipotezę główną, problemy i hipotezy szczegółowe, określono granice chronologiczne rozprawy, dokonano prezentacji **metodologii badań**, omawiając kolejne **metody, techniki i narzędzia badawcze** w ramach kolejnych zastosowanych metod. W dalszej części ukazano strukturę pracy, stan badań, prezentując kolejno źródła pierwotne i wtórne, literaturę i publicystykę. Jako recenzent **jestem po ogromnym wrażeniu doskonałej konstrukcji wstępu, szczegółowości i jasności wywodów w nim zawartych**. Nie spotkałem, mimo że recenzowałem dziesiątki prac doktorskich i habilitacyjnych, tak świetnie napisanego wstępu, w szczególności zaś tak głęboko przeprowadzonej analizy metod badawczych i metodologii. Czuję się jednak w obowiązku podnieść dwie wątpliwości. Po pierwsze, przekazy publicystyczne, teksty opublikowane w prasie – zarówno drukowanej, jak i elektronicznej – to mimo wszystko przekazy, które należało by zaliczyć do literatury przedmiotu, ewentualnie do materiałów, a nie do źródeł. Po drugie, uważam, że hipoteza główna pracy to w gruncie rzeczy jej teza. Nie podzielam stanowiska, iż należy wyróżniać hipotezę główną i hipotezy pomocnicze. Problem naukowy jest swoistym pytaniem wykreślającym jakość i rozmiar pewnej niewiedzy lub braku w dotychczasowej wiedzy. Określa on cel i granice pracy naukowej. Od jakości ustawienia problemu zależy jakość wszystkich dalszych etapów badania. Problemu badawczego nie można jednak mylić z tezą czy też z hipotezą naukową. Hipoteza jest naukowym przypuszczeniem co do istnienia lub nieobecności danej rzeczy lub zjawiska w określonym miejscu lub czasie. Hipotezy naukowe są przypuszczeniem co do istnienia związków i zależności danego zjawiska od zjawisk innych. Sformułowane problemy badawcze decydują o tym, w jakich fazach dociekań może i należy stosować hipotezy. Problemy badawcze i hipotezy szczegółowe są jasne, precyzyjne i świadczą o Jej wysokiej dojrzałości naukowej.

Zarówno do hipotezy głównej (raczej tezy), sprowadzającej się do twierdzenia, że spory między modernistami a tradycjonalistami w łonie elit politycznych faktycznie umocniły pozycję armii w systemie politycznym Federacji Rosyjskiej, jak i do ośmiu problemów

badawczych i ośmiu hipotez nie sposób sformułować jakichkolwiek zastrzeżeń. Prawidłowo określono także ramy czasowe rozprawy oraz właściwie dobrano metody.

Zasadniczą część pracy Autorka zgrupowała w sześciu rozdziałach na mniejsze części. Niepotrzebnie jednak uległa modzie lansowanej przez środowiska techniczne, przejętej szczególnie przez nauki socjologiczne, a wywodzącej się ze Stanów Zjednoczonych, nakazującej tytuły rozdziałów, podrozdziałów i dalszych części oznaczać kolejnymi liczbami arabskimi, przy czym pierwsza z tych liczb oznacza rozdział, druga podrozdział, trzecia podrozdział podrozdziału itd. Wbrew poglądom niektórych „neofitów naukowych” taki układ wcale nie daje przejrzystości treści. Jako znacznie bardziej klarowny jawi się podział, w którym rozdziały oznaczone są cyframi rzymskimi, podrozdziały arabskimi a podrozdziały podrozdziałów literami alfabetu najpierw dużymi a potem małymi. Autorka zastosowała koncepcję pośrednią, oznaczając cyframi rzymskimi kolejne rozdziały, a podrozdziały i mniejsze części tych pod rozdziałów kolejnymi cyframi arabskimi.

Struktura dysertacji koresponduje ze sformułowanymi problemami badawczymi, przy czym Autorka wyraźnie stara się, aby w każdym z rozdziałów rozwiązać przynajmniej jeden problem badawczy, trzymając się przy tym pewnego porządku chronologicznego. Ustalenia dokonane w pierwszych trzech rozdziałach pracy stanowią przy tym punkt wyjścia do analizy przeprowadzonej w dalszej części rozprawy. Rozdział pierwszy „Rola rosyjskich sił zbrojnych w systemie politycznym Federacji Rosyjskiej” ma charakter nader teoretyczny, a głównym jego celem jest, jak stwierdza Autorka, przedstawienie roli armii jako grupy interesu. W jego treści starano się także wyjaśnić mechanizmy funkcjonowania armii w Federacji Rosyjskiej. Za zbędne uznaję jednak definiowanie w tym miejscu reżimu politycznego, chociaż niewątpliwie był to temat pociągający. Za pewną usterkę uznaję to, że tytuł tego rozdziału w znacznej części pokrywa się z tytułem całej dysertacji. W rozdziale drugim zatytułowanym „Problem transformacji rosyjskich sił zbrojnych” Doktorantka stara się dociec dlaczego do 2007 r. nie podjęto w Rosji kompleksowej reformy armii, określając także główne obszary sporów do tej daty. W rozdziale trzecim „Elita władzy i układ sił na Kremlu” zaprezentowano poglądy tradycjonalistów i modernistów na problem przyszłości rosyjskich sił zbrojnych i ich pozycji w systemie politycznym. W kolejnym rozdziale zanalizowano pozycję rosyjskich sił zbrojnych w systemie politycznym w 2007 r., dążąc do odpowiedzi na pytanie jakimi drogami armia, przed rozpoczęciem reform, starała się osiągnąć swoje cele polityczne. Pewne wątpliwości budzić musi tytuł tego rozdziału „Pozycja sił zbrojnych w systemie politycznym Federacji Rosyjskiej w 2007 r.”, pokrywający się w znacznej mierze z tytułem całej dysertacji, a jedynym wyróżnikiem tytułu tego rozdziału

wyduje się być data. W rozdziale piątym, niewątpliwie kluczowym dla pracy, dokonano analizy sporów między tradycjonalistami i modernistami w okresie od 2007 r. do 2012 r., odpowiadając na pytanie w jakim zakresie modernistom udało się zreorganizować armię oraz na ile tradycjoniści powstrzymali sprzeczne z ich założeniami reformy. W rozdziale szóstym rozważono jak zmieniało się poparcie członków elity władzy w stosunku do planów modernistów i tradycjonalistów, dociekając jak wyglądała pozycja armii po przeprowadzonych reformach Anatolija Sierdiukowa.

Zamyka pracę świetnie napisane, precyzyjnie skonstruowane, przejrzyste w treści zakończenie. Dopełnia ją wzorowo skonstruowana bibliografia, która prawidłowo wyróżnia źródła i literaturę. W jej treści nie ma więc mowy o źródłach wtórnych w postaci przekazów prasowych. Za pewną niewielką usterkę uznaję osobne wyróżnienie artykułów publikowanych w Internecie i źródeł do których Autorka dotarła za pośrednictwem Internetu. To pewien, dość rozpowszechniony, błąd – forma przekazu nie ma tu bowiem znaczenia. Równie dobrze można by wyróżniać przekazy w zależności od papieru na którym zostały utrwalone, np. na artykule spisane na papierze kredowym, gazetowym etc., ewentualnie wskazywać je w oparciu o kryterium bibliotek, w których je pozyskano.

Konstruując pracę, Autorka sięgnęła do metody analizy zawartości, posłużyła się analizą systemową średniego rzędu, wykorzystwała metodę badań ilościowych – wszystkie zaś przy wykorzystaniu odpowiednich technik i narzędzi badawczych. **Stronę metodologiczną** pracy uznaję za wzorcową, co niewątpliwie jest zasługą samej Doktorantki, jak i promotorki rozprawy.

Pozytywnie należy ocenić **stronę warsztatową**. Wywody Autorki są bardzo starannie udokumentowane, a praca napisana jest poprawnym i żywym językiem polskim, aczkolwiek Doktorantka ma tendencję do posługiwania się nieco zbyt długimi zdaniami. Najważniejsza dla oceny pracy doktorskiej jest **treść merytoryczna**, w tym podstawowy składnik tej treści – wyrażane poglądy. Przede wszystkim należy podkreślić, że treść ocenianej rozprawy doktorskiej jest nader bogata. Doktorantka podjęte kwestie rozpatruje wszechstronnie z rozmaitych punktów widzenia, docieka przyczyn i celu norm odnoszących się do podjętych przez nią badań. Wszystko to uzasadnia spostrzeżenie, że kompleksowość i wielopłaszczyznowość prowadzonej analizy należą do najmocniejszych stron dysertacji. Za trafną i wykazaną należy uznać główną tezę (hipotezę – wg Autorki) rozprawy, która wsparta została całym szeregiem trafnych zapatrywań szczegółowych.

Wydobywszy niejako przed nawias niewielkie usterki recenzowanej pracy, których ilość, jak widać, jest znikoma – wypada wskazać na jej zalety, aczkolwiek piszący te słowa

nie zamierza, wzorem niektórych krytyków, wyliczać spraw i problemów, w których ocenie zgadza się z Doktorantką, streszczając przy okazji Jej dzieło. Podkreślić jedynie należy, że dzięki wysiłkowi badawczemu mgr Natalii Olszaneckiej otrzymaliśmy ciekawą naukową monografię. Oceniana rozprawa jest dziełem oryginalnym, wyraźnie wzbogacającym dorobek polskiej literatury naukowej. Autorka jej, zarówno w toku wywodów, jak i w końcowej analizie, dowiódł, że jest inteligentnym, kompetentnym badaczem, który w polu swoich dociekań porusza się z dużym znawstwem i swobodą, prezentując dobrą znajomość analizowanej problematyki. Treść pracy jest solidnie udokumentowana, przy czym Autorka przyjmuje krytyczne stanowisko zarówno wobec źródeł, jak również wobec opinii innych autorów. Poglądy te konfrontuje, poddaje w wątpliwość, podziela, bądź odrzuca, jeśli nie wytrzymują krytyki. Praca dowodzi dużej wiedzy Autorki, wysokiej sprawności intelektualnej i dobrej polszczyzny. Doktorantka podjęła ważne zagadnienia badawcze, jasno przedstawił swoje stanowisko, przeciwstawiając się częstokroć „obiegowym” ocenom poprzedników. mgr Natalia Olszanecka wykazała się więc umiejętnością postawienia oryginalnego problemu naukowego, dostosowania do jego rozwiązania logicznej konstrukcji, a także konsekwencją badawczą. Nieliczne uwagi krytyczne i wątpliwości, jakie nasunęły się przy lekturze rozprawy doktorskiej mgr Natalii Olszaneckiej dotyczą dyskusyjnych w gruncie rzeczy kwestii układu treści pracy i bibliografii. Nie zmierzają one do obniżenia jej wartości. Wręcz przeciwnie – recenzent pragnie podkreślić, że zwracając uwagę na pewne drobne niedociągnięcia rozprawy czyni to z przekonaniem, że jest to praca wybitna, niezwykle interesująca i potrzebna.

Za dominujące cechy rozprawy wypada uznać krytyczny stosunek Autorki do ustaleń poprzedników, dążenie do konfrontacji obrazu wyłaniającego się ze źródeł ze świadectwem praktyki, wreszcie ostrożność poznawczą wyróżniającą się w unikaniu sądów ogólniejszej natury, nieznajdujących bezpośredniego potwierdzenia w materiale źródłowym.

Obszerna, świetnie udokumentowana i opatrzona bardzo wartościowymi przypisami rozprawa mgr Natalii Olszaneckiej jest ważną, kompetentnie i starannie opracowaną monografią, adresowaną do odbiorców zainteresowanych problematyką systemu politycznego Federacji Rosyjskiej, zarówno tych, którzy zajmują się stosunkami międzynarodowymi, jak i teorią polityki, dając asumpt do przeniesienia założeń zawartych w tych dociekaniach na obszar innych państw, nie koniecznie w obrębie byłego ZSRR. Nie mam wątpliwości, że zainteresuje ona także znawców prawa międzynarodowego i konstytucyjnego. Powinni z nią zapoznać się jednak także urzędnicy i politycy „zawiadujący” problematyką obrony narodowej. Będzie ona po wydaniu drukiem dobrą lekturą dla wszystkich tych kręgów, a

także dla poszukującego wiedzy studenta Treść jej warta jest niewątpliwie jak najszerszego rozpowszechnienia.

Dysertacja mgr Natalii Olszaneckiej jawi się jako samoistne, twórcze i oryginalne opracowanie podjętego tematu **ze znaczącym naddatkiem, odpowiadające wymaganiom stawianym pracom doktorskim** w art. 12 ust. 1 i art. 13 ust. 1 ustawy z 14 maja 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003 r. Nr 65, poz. 595). Wnoszę o dopuszczenie mgr Natalii Olszaneckiej do dalszych etapów w przewodzie doktorskim. Mając na względzie walory pracy i przydatność dla teorii i praktyki raz jeszcze wyrażnie opowiadam się **za jej publikacją i wyróżnieniem.**

